

मुंबई शहर व उपनगर जिल्ह्यातील
शासकीय मोकळ्या जागा/ मैदाने तसेच
शासकीय / निमशासकीय व खाजगी
संस्थाना / महामंडळांना देण्यात आलेल्या
शासकीय जमिनीतील मोकळी जागा
विविध तात्पुरत्या प्रयोजनाकरीता
भाड्याने देण्याबाबतचे धोरण
सर्कस प्रयोजनासाठी सवलत

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: जमीन-२०२२/प्र.क्र.१६८/ज-१
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
दिनांक: ०६ फेब्रुवारी, २०२३

वाचा :- शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्रमांक: जमीन-१०९४/प्र.क्र.५८/ज-१,
दि.०३ मार्च २००७

प्रस्तावना :-

मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्ह्यातील शासकीय मोकळ्या जागा/मैदाने तसेच
शासकीय/निमशासकीय व खाजगी संस्थांना / महामंडळांना देण्यात आलेल्या शासकीय
जमिनीतील मोकळी जागा/ मैदाने, प्रासंगिक सोहळे (विवाह व स्वागत समारंभ) करमणूकीचे
कार्यक्रम, धार्मिक कार्यक्रम, सर्कस व अन्य तात्पुरत्या प्रयोजनांस मर्यादित कालावधीकरीता
भाड्याने देण्याबाबत दि. ०३ मार्च २००७ च्या शासन निर्णयाअन्वये धोरण निश्चित करण्यात
आले आहे. तथापि, कायदेशीर बाबींमुळे जंगली श्वापदांचे खेळ सर्कशीमध्ये बंद करण्यात
आले आहेत, प्राणी जगताची भरपूर माहिती डिस्कव्हरी चॅनल व ॲनिमल प्लॅनेट इ.
वाहिनीवर उपलब्ध असून सद्यःस्थितीत सर्कशीमध्ये फक्त सर्कशीतल्या कला (Gymnastic)
तसेच विदुषकांचे खेळ एवढेच शिल्लक राहिले आहेत व त्यामुळे सामान्य जनतेचे/मुलांचे
सर्कशीकडे फारसे आकर्षण राहिले नाही. सन २०१९ पासून सुरु झालेल्या कोव्हिडच्या
महामारीमुळे सर्कस बंद असल्याने पर्यायाने सर्कशीवर अवलंबून असलेल्या कलाकारांचे
भविष्य धोक्यात आलेचे निदर्शनास आले आहे.

सर्कस हा प्रकार लुप्त होण्याच्या मार्गावर असल्याने सर्कशीवर अवलंबून असलेल्या कलाकारांच्या जीवनमानाचा विचार करता सर्कस कला जिवंत ठेवण्याच्या हेतूने त्यास सवलत देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

मुंबई शहर व मुंबई उपनगर जिल्ह्यातील शासकीय जमिनीतील मोकळी जागा विविध तात्पुरत्या प्रयोजनाकरीता भाड्याने देण्यासंदर्भात शासन निर्णय क्र.जमीन-१०९४/प्र.क्र.५८/ज-१, दि.०३ मार्च २००७ च्या परिच्छेद क्र. १ मधील अ.क्र.३ मध्ये नमूद केलेल्या " सर्कस, प्रासंगिक सोहळे व इतर प्रयोजने " या बाबीसाठी रु.५०/प्रति १०० चौ.मीटर प्रतिदिन असा दर नमूद आहे. आणि पुढे " वरील दर सदर आदेशाच्या दिनांकापासून तीन वर्षांपर्यंत लागू राहील. त्यानंतर या दरांमध्ये प्रत्येक ३ वर्षांनी सरसकट १०% वाढ करावी व अशी वाढ करताना जवळच्या दशक रुपयात समायोजित करावी, या विषयीचे संपूर्ण अधिकार जिल्हाधिकाऱ्यांना प्रदान करण्यात येत आहे." ही अट नमूद केलेली आहे.

आता फक्त "सर्कस" या प्रयोजनासाठी उपरोक्त नमूद अट वगळण्यात येत आहे. म्हणजेच "सर्कस" या प्रयोजनासाठी रु.५०/प्रति १०० चौ.मीटर प्रतिदिन हे दर यापुढे कायम राहतील.

उपरोक्त शासन निर्णय हा वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१४३/सासं दि. १०.१०.२०२२ अन्वये प्राप्त सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय हा महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३०२०६१३३८४६८२१९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सुहास ममदापूरकर)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई

- ३) मा.उपमुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा. मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- ६) अप्पर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ७) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ८) अप्पर मुख्य सचिव (महसूल, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी), यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १/२, मुंबई/ नागपूर
- १०) महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र १/२, मुंबई/ नागपूर
- ११) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमी अभिलेख,
- १२) नोंदणी महानिरिक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १३) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई
- १४) सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग
- १५) सर्व विभागीय आयुक्त
- १६) सर्व जिल्हाधिकारी
- १७) सर्व सहसचिव/ उपसचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १८) सर्व अवरसचिव/कक्ष अधिकारी, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १९) सहसचिव (ज-१), यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २०) निवड नस्ती (ज-१).